Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Business & Economics Journal
2017 Volume:12 S:117 - 129
Published Online December2017 (http://busecon.eurasianacademy.org)
http://dx.doi.org/10.17740/eas.econ.2017-V12-9

Classification of Countries According to Public Perception of Democracy

Selay Giray Yakut*, Burcu Kocarık, Özlem Yorulmaz*****

* Marmara Üniversitesi Ekonometri Bölümü
** Marmara Üniversitesi Ekonometri Bölümü
*** İstanbul Üniversitesi Ekonometri Bölümü
E-mail: selaygiray@marmara.edu.tr

Copyright © 2017 Selay Giray Yakut, Burcu Kocarık, Özlem Yorulmaz. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The term democracy is derived from Greek demokratia, which is a composite of Demos (people) and Kratos (rule, power). Demos-kratos corresponds to “power to people” meaning that people decide the laws that will govern their land. Conventionally democracy is a system of government based on popular sovereignty. However, it is seen that the forms/principles of democracy have been applied differently by communities throughout the history. Therefore it can be said that socioeconomic, political and constitutional structures of communities might form the democratic way of life.To evaluate the levels of democracy of countries various measures used in the literature (e.g. democracy index). These measures are calculated considering pluralism, civil liberties, functioning of government, political culture, and performance of non-political dimensions of countries.The literature review indicates that most of the studies examine the relation between democracy index and socio-economic variables. However, public perception of democracy is important as well.In this study, the importance given to main characteristics of democracy of 59 countries’ have been evaluated considering World Values Survey data (2010-2014). Firstly, a new dataset has been defined using central tendency measures and the relationship between main characteristics of democracy has been studied. Afterwards, countries have been classified according to main characteristics of democracy. The classification process has been considered using both classical and robust multivariate statistical approaches. Lastly, the similarities and differences between country groups, and the place of Turkey among these countries have been examined.

Keywords: Applied Statistics, Multivariate Statistical Analysis, World Values Survey, Characteristics of Democracy.

Demokrasi Algısına Göre Ülkelerin Sınıflandırılması

ÖZET

Demokrasi, Antik Yunan kökenli ‘‘demokratia’’ kelimesinden gelmektedir. Bu sözcük halk anlamına gelen ‘‘demos’’ veyönetim anlamındaki‘‘kratos’’kelimelerinin birleşimi olup ‘‘halkın yönetimi’’ yani ülke halkının seçim ve kararlara katılımı anlamına gelmektedir. Genel olarak bakıldığında, ‘‘halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi’’ anlamındaki

demokrasinin tarihsel süreçte farklı toplumlar tarafından farklı biçimlerde uygulanarak bugüne geldiği görülmektedir. Dolayısıylapolitik, hukuksal ve sosyo-ekonomik yapılara göre toplumların demokrasiyi çeşitli şekillerde yaşadıkları söylenebilir. Ülkelerde demokrasi düzeyinin göstergeleri olarak çeşitli ölçütlerden (örneğin demokrasi indeksi) yararlanılabilmektedir. Bu ölçütler çoğulculuk, insan hakları, hükümet işleyişi, siyasal kültür ve siyasal olmayan boyuttaki göstergelere dayanmaktadır. Konu hakkında yürütülen lieratür taramasında bu indekslerin çeşitli göstergelerle etkileşimlerinin üzerinde durulduğu, ya da belli özellikteki kişilerin demokratik tutumlarının ve bu tutumun çeşitli konularda etkilerinin irdelendiği saptanmıştır. Halbuki ülke bazında da demokrasiye farklı bakış açılarının söz konusu olduğu söylenebilir. Bakış açıları ile kastedilen; demokratik bir takım değerlere verilen önem, ilgili karakteristiklere yüklenen anlamdır. Bu çalışmada, 59 ülkede demokrasinin temel (başlıca) karakteristiklerine verilen önem Dünya Değerler Anketi verilerinden (2014) hareketle değerlendirilmiştir. Öncelikle, her ülke için seçili veri setinde yer alan ‘‘demokrasinin karakteristikleri’’ isimli değişkenlerin merkezi eğilim ölçüsü hesaplanarak yeni bir veri seti (ülkeler veri seti) oluşturulmuştur. Oluşturulan bu veri seti üzerinde ilk olarak demokrasinin karakteristikleri arasındaki ilişki yapısı çeşitli tekniklerle analiz edilerek ulaşılan bulgular yorumlanmıştır. Daha sonra demokrasinin karakteristiklerine verilen önem bakımından alternatif kümeleme teknikleri ile sınıflandırılmıştır. Uygulama sonucunda oluşan ülke gruplarının benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyularak, Türkiye’nin yeri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz, Uygulamalı İstatistik, Dünya Değerler Anketi, Demokrasi Karakteristikleri (Demokrasi Algısı).

1. GİRİŞ

Latince bir kavram olan demokrasi, kelime olarak ilk Avrupa’da kullanılmaya başlamıştır ve Antik Yunan kökenli olan “demokratia” sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük eski Yunanca’da halk veya çoğunluk anlamlarına gelen “demos” ve “egemenlik-iktidar veya yönetim” anlamındaki ‘‘kratos’’ kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle ‘‘halkın yönetimi’’ yani ülke halkının seçim ve kararlara katılımı anlamına gelmektedir. Demokrasi kavramının kullanım örneklerine ise Sümerlerin küçük şehir devletlerinden itibaren rastlanmaktadır (Gözübüyük, 2003; Kaldırım, 2005; Çelik, 2015). Eski Yunancada siyasal olarak özgür, toprak ve köle sahibi erkekler topluluğuna halk (demos) adı verilmiştir (Özdemir ve diğerleri, 2006).

Demokrasi, Türk Dil Kurumu tarafından ‘‘El erki, Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi’’ olarak tanımlanmaktadır. Sözlük anlamı itibariyle ve üzerinde hem fikir olunan demokrasi tanımı halkın kendi kendini yönetmesidir. Bu bağlamda genel bir tanım olarak demokrasi kavramı, halkın yine halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin halkın kendisine ait yani iktidarın halkın elinde olması vurusu yapar (Derdiman, 2006). Daha geniş kapsamlı tanımıyla demokrasi iktidarın halkta bulunduğu, halkın özgür seçimlerle temsilcilerini seçtiği, temsil yoluyla halk tarafından dolaylı olarak kullanılan hükümet biçimi ve siyasi sistem olarak ifade edilebilir (Tunç, 2008).

Demokrasi tarihi incelendiğinde demokrasinin kökeni antikçağda ortaya çıksa da demokratikleşme sürecinin ve modern demokrasilerin Ortaçağ Avrupasıyla başladığı görülmektedir. Zaman içinde demokrasinin 18.Yüzyıldaki Aydınlanma Çağı, Amerikan ve Fransız Devrimleri süresince şekillenmiş olduğu ifade edilebilir (Blum ve Glumaraes, 2003). Ülkeler için demokrasiye geçişlerin artık kaçınılmaz olduğu 20. Yüzyıl ise ‘‘demokrasi yüzyılı’’ olarak adlandırılmıştır (Seger, 2006). İnsanlık tarihi kadar

eski olan demokrasi yönetiminin geçirdiği değişim ve ilerlemelerle günümüze ulaştığı, başlıca yönetim ve paralelinde de yaşam biçimi olmayı başardığı söylenebilir.

Zaman içinde yaşanan farklı devlet örgütlenişleri, toplumsal farklılaşmalar, ticari hayatın gelişimi ile sosyal ve beşeri nedenler demokrasinin daha geniş kapsamlı tanımlanmasına da neden olmuştur (Kuçuradi, 1998). Antik Yunan demokrasisi geniş tabanlı siyasal ve sosyal bir sisteme dönüşmüştür (Özdemir ve diğerleri, 2006). Genel olarak bakıldığında, demokrasinin tarih boyunca farklı toplumlar tarafından farklı şekillerde uygulanarak bugüne geldiği görülmektedir. Toplumlar, kendi hukuksal, politik ve sosyo-ekonomik yapılarına bağlı olarak demokrasiyi farklı biçimlerde hayata geçirmişlerdir. Demokrasinin 20.yy'da gördüğü değer her geçen gün artmış ve bugün oldukça büyük bir öneme sahip olmuştur. Günümüzde demokrasi kavramı, hem siyasi bir yönetim biçimi hem de insan haklarının gerçekleşeceği bir düzeni temsil etmektedir (Demir, 2010).

Demokrasinin temel elemanları yurttaşın katılımı, çoğunluğun olması şartı, liderlerin danışmaya önem vermeleri ve hesap verme ihtiyacı hissetmeleri biçiminde sıraya koyulabilir. Demokrasi toplumun kendindeki çeşitlilik ve farklılıkları siyasi hayatta yansıtmaya olanak sağlayan bir yönetim biçimidir. Görüldüğü gibi demokrasiye çok yönlü işlevsellikler yüklenmekte ve farklı demokrasi kavramsallaştırmaları yapılmaktadır (Yaylı ve Pustu, 2008).

Dünyanın bütünleşmesiyle birlikte insan hakları ve özgürlüklerin ön planda olduğu bir demokrasi anlayışının da vazgeçilemez olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise insan özgürlüğünün yine insan haklarının kullanılabildiği ölçüde söz konusu olabilmesidir. Demokrasinin, halkın egemenliği esasının hukuk devleti ve bireysel insan haklarının gölgesinde kalmaya başlamasıyla değiştirdiği de görülmektedir (Doğan, 2001; Şahin, 2006). Toplumun düzenli, adil, eşitlikçi, özgür olması için gerekli olan en temel olgulardan biri demokrasidir. Bu sayede bireylerin topluma uyum sağlamaları daha kolay olur (Berkant ve Atmaca, 2013). "Özgürlük" ve "İnsani Değer" ilkeleri ışığında hazırlanan, bireysel temel hak ve özgürlüklerinin kanunlarla güvenceye alındığı anayasalarda "İnsan Hakları" ve "Demokrasi" en çok önem taşıyan kavramlardandır. Günümüz dünyasının modern sistemleri insan haklarına saygının en etkili biçimde uygulandığı ve korunduğu bir çoğunluk yönetiminden oluşmaktadır (Ulutaş, 2012; Berkant ve Atmaca, 2013).

Demokrasinin yürütülebilmesi için sadece yönetim sisteminin demokratik olması yeterli değildir. Demokrasiyi sağlayacakların da onun gerektirdiği bilgi, beceri, davranış ve değerleri taşıması gerekir. Hatta demokrasiyi bilmekle kalmayıp, demokratikleşme ve sivil toplumun gelişmesi süreçlerini destekleyen insanlar olması da gerekir (Berkant ve Atmaca, 2013). Demokratik bir toplumda, temel demokratik değerlere sahip vatandaşların gerektiğinde bürokratik yapıyı sorgulamak ve talep ettiği hizmeti sorunsuz almak hakları da ancak demokratik bir ortamın sonucunda ortaya çıkabilir (Çelik, 2015).

Demokratik değerler konusu üzerinde ise eşitlik, özgürlük, insan haklarına saygı, serbest tartışma ortamı, açıklık, katılma, uzlaşma ve iş birliği, çoğulculuk, farklılaşma, hukuk devleti ve sosyal devlet, hoşgörü ve farklılıklara saygı, şiddetten kaçınma, eleştirel düşünme ve fikirlerini ifade etme özgürlüğü, özgüven ve adil olma gibi farklı boyut ve değerler üzerinde bilim adamı, düşünür ve yazarların hemfikir olduğu gözlenmektedir (Yeşil ve Aydın, 2007; Uygun ve Engin, 2014). Sonuç olarak, demokrasi sadece bir politik yapı veya yönetim biçimi olmayıp, bir yaşam tarzını, ortak deneyimleri ve birlikte yaşamayı da kapsamaktadır (Berkant ve Atmaca, 2013).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Genel olarak bakıldığında, "halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi anlamına gelen demokrasinin tarih boyunca farklı toplumlar tarafından farklı şekillerde uygulanarak bugüne geldiği görülmektedir (Demir, 2010). Dolayısıyla demokrasinin, hukuksal, siyasal ve sosyo-ekonomik toplum yapılarına göre farklı şekillerde yaşandığı söylenebilir.

Ülkelerde demokrasi düzeyinin göstergeleri olarak çeşitli ölçütlerden (örneğin demokrasi indeksi) yararlanılabilmektedir. Bu ölçütler çoğulculuk, insan hakları, hükümet işleyişi, siyasal kültür ve siyasal olmayan boyuttaki göstergelere dayanmaktadır.

Konu hakkında yürütülen literatür taramasında bu indekslerin çeşitli göstergelerle etkileşimlerinin üzerinde durulduğu (Rode, M., vd., (2013) ''Ekonomik Özgürlük, Demokrasi ve Hayat Memnuniyeti'', Doğan, A., (2005) ''Demokrasi ve Ekonomik Gelişme'', Başkaya, A. ve Manan, Ö., (2009) ''Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği'', Aydemir, M.A ve Özşahin, M.C., (2011) ''Türk Demokrasisinde Kayıp Halkayı Keşfetmek: Türkiye Örneği Üzerinden Sosyal Sermaye - Demokrasi Bağlantısını Yeniden Düşünmek'', Beşel, F. ve Yardımcıoğlu, F., (2013) ''Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisi: Seçilmiş Ortadoğu Ülkelerinin Analizi'') ya da belli özellikteki kişilerin demokratik tutumlarının ve bu tutumun çeşitli konularda etkilerinin irdelendiği (Şimşek, U., vd., (2006) ''Lise Düzeyinde Eğitim Gören Öğrencilerin Demokratik Tutumlarına İşbirlikçi Öğrenme Yönteminin Etkisinin İncelenmesi'', Şahiner, D.G., (2008) ''İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Aktif Öğrenme Tekniklerinin Demokratik Tutumlara ve Ders Başarısına Etkisi'', Özan, M. B, vd., (2010), ''Okul Yöneticilerinin Sergiledikleri Demokratik Tutum Ve Davranışlarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi'', Zenginobuz, Ü., vd., (2010) ''Vergi, Temsiliyet ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Türkiye'de Vatandaşların Algıları'', Duruhan, K. ve Ersöz, Y., (2013) ''Ortaokulda Demokrasi Algıları Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması'', Koçoğlu, E., (2013) ''Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının, Okul Yöneticilerinde Olması Gereken Demokratik Tutum ve Davranışlara İlişkin Görüşleri'', Kuş, Z. ve Çetin, T., (2014) ''İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasi Algıları'', Uygun, S. ve Engin, G., (2014) ''Temel Demokratik Değerler Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması'', Öztaşkın, Ö.B ve İçen, M., (2015) ''Ortaokul Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimleri ile Demokrasi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'') saptanmıştır.

Halbuki ülke bazında da demokrasiye farklı bakış açılarının sözkonusu olduğu söylenebilir. Bakış açıları ile kastedilen; demokratik bir takım değerlere verilen önem, ilgili karakteristiklere yüklenen anlamdır.

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmada, 59 ülkede demokrasinin temel (başlıca) karakteristiklerine verilen önem Dünya Değerler Anketi verilerinden (2014) hareketle değerlendirilmiştir. Öncelikle, her ülke için ilgili veri kümesinde yer alan 'demokrasinin karakteristikleri' isimli değişkenlerin merkezi eğilim ölçüsü hesaplanarak yeni bir veri seti (ülkeler veri seti) oluşturulmuştur.
Çalışma kapsamındaki değişkenler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1: Değişken Listesi

V131	Devletin zenginlerden vergi alıp, yoksulları desteklemesi	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği (karakteristiği) değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V132	Din bilginlerinin yasaları yorumlaması	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V133	Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V134	Yurttaşların devletten işsizlik sigortası alabilmesi	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V135	Hükümet beceriksiz olduğunda ordunun yönetime el koyması	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V136	Baskıya karşı, bireyin haklarının temel özgürlüklerinin korunması	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V137	Hükümetin gelir eşitsizliği ile mücadele etmesi	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V138	İnsanların kendi kurallarını koyması	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği
V139	Kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olması	1: Hiçbir şekilde demokrasinin temel özelliği değil 10: Kesinlikle demokrasinin özelliği

Oluşturulan veri seti üzerinde ilk olarak demokrasinin karakteristikleri arasındaki ilişki yapısı Güvenilirlik Analizi ile incelenmiştir.

4. AMPİRİK BULGULAR

Çalışmanın temel amacı demokrasinin karakteristiklerine bakış açısı bakımından ülkeleri gruplara ayırmak, oluşan ülke gruplarını ve Türkiye'nin bu oluşumdaki yerini irdelemektir. Analiz teknikleri uygulamasında IBM SPSS Statistics 21 ve R programlarından yararlanılmıştır.

4.1. Korelasyon Analizi ve Güvenilirlik Analizi

Dünya Değerler Anketi (2014) "Demokrasinin Karakteristikleri" başlıklı soru grubunda yer alan tüm değişkenler arasındaki ilişki yapısı korelasyon matrisi ile ve Güvenilirlik Analizi kullanılarak incelenmiştir.

Korelasyon matrisi incelemesi sonucunda matris genelinde anlamlı korelasyon katsayılarının sayıca fazla olması dikkat çekmiştir. Güvenilirlik analizi özet bulguları ise aşağıdaki gibi elde edilmiştir:
Cronbach Alpha katsayısı 0,683 olarak elde edilmiştir. Katsayı 0,7'ye oldukça yakındır; istenen düzeyde çıkmıştır. Analiz kapsamında ele alınan soru grubu değişkenlerinin topluca tek bir kavramı açıklamaya yönelik olduğu yorumunda bulunulabilir.

4.2. Kümeleme Analizi

Demokrasinin başlıca karakteristikleri [V131- V139] değişkenlerine Hiyerarşik Kümeleme teknikleri uygulaması ile Ward Metodu kullanılarak oluşturulan dendogram incelenmiş; küme sayısının yaklaşık olarak 5 alınması veri seti için uygun olacağı görülmüştür. Analiz kapsamında yer alan değişkenlerin ölçme düzeyleri aynı, ortalama ve varyansları yakın olduğundan veriler standartlaştırılmadan analiz uygulanmıştır. Ancak veriler standartlaştırılarak da aynı analiz uygulaması gerçekleştirilmiş; yine ülkelerin 5 kümede incelenmesinin uygun olduğu dikkat çekmiştir. İki uygulamada da Türkiye'ye demokrasi konusundaki verilere göre en yakın ülkelerin Ermenistan, Tunus, Kazakistan, Rusya ve Çin olduğu görülmüştür.

Not: Küme sayısı alternatif yollarla da belirlenmeye çalışılmış, farklı yolların da benzer sonuç verdiği görülmüştür. Örneğin veri setine Faktör Analizi uygulanmış, 2 faktörün özdeğerinin 1'den büyük olduğu (3,6 ve 2,9) ve 2 faktör ile toplam varyansın %73'ünün açıklandığı görülmüştür. Bu nitelikleri taşıyan ilk iki faktöre göre skorların serpilme diyagramı çizilmiştir. Bunun yanısıra K Ortalamalar Kümeleme Analizi yönteminde küme sayısı belirlemek için önerilen $\sqrt{\frac{n}{2}}$ formülü de benzer sonuç vermekte; küme sayısının 5 alınmasının uygun olacağını işaret etmektedir.

K Ortalamalar Kümeleme yöntemi uygulaması sonucunda 3 iterasyonla yakınsama sağlanmıştır. Kümeleme Analizi kapsamındaki tüm değişkenlerin kümelemede anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2: ANOVA

	Küme		Hata		F	Sig.
	Ortalama Kare	sd	Ortalama Kare	sd		
V131	3,934	4	,658	54	5,976	,000
V132	16,466	4	,450	54	36,562	,000
V133	5,734	4	,265	54	21,674	,000
V134	7,070	4	,275	54	25,703	,000
V135	10,927	4	,629	54	17,365	,000
V136	4,167	4	,252	54	16,546	,000
V137	10,915	4	,558	54	19,550	,000
V138	13,074	4	,731	54	17,887	,000
V139	5,593	4	,398	54	14,049	,000

Uygulama sonucunda ülkeler, küme üyelikleri ve küme merkezlerine olan uzaklık değerleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3: Kümeler

Küme No	Ülkeler

Küme 1 (11 ülke)	ABD, Almanya, HongKong, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Polonya, İsveç, Trinidad, Avustralya
Küme 2 (18 ülke)	Kolombiya, Ekuador, Filistin, Gana, Hindistan, Ürdün, Kuveyt, Kırgızistan, Libya, Malezya, Meksika, Nijerya, Peru, Filipinler, Katar, Ruanda, Singapur, Zimbabve
Küme 3 (2 ülke)	Bahreyn ve Lübnan
Küme 4 (6 ülke)	Irak, Fas, Pakistan, Güney Afrika, Özbekistan, Yemen
Küme 5 (22 ülke)	Türkiye, Cezayir, Azerbaycan, Arjantin, Ermenistan, Brezilya, Belarus, Şile, Çin, Tayvan, Kıbrıs, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Romanya, Rusya, Slovenya, İspanya, Ukrayna ve Uruguay

Görüldüğü gibi Türkiye; Ermenistan,Kazakistan, Rusya, Çin, Ukrayna, Estonya, Slovenya,İspanya, Cezayir, Azerbaycan, Arjantin, Brezilya, Belarus, Şile, Tayvan, Kıbrıs, Gürcistan, Romanya ve Uruguay ülkeleriyle aynı kümede yer almaktadır.Hiyerarşik Kümeleme uygulaması ile sonuçların temelde örtüştüğü(Ermenistan,Kazakistan, Rusya, Çin) dikkat çekmiştir.Kümelerin merkezleri aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 4: Final Küme Merkezleri

	Cluster				
	1	2	3	4	5
V131	6,03	5,78	5,19	7,40	6,47
V132	2,67	4,85	4,36	6,39	3,80
V133	8,53	7,47	5,59	8,29	8,34
V134	6,72	6,33	5,30	7,65	7,71
V135	3,09	4,91	5,20	6,10	4,13
V136	7,73	6,79	5,69	7,60	7,76
V137	4,47	5,69	5,35	7,06	6,64
V138	4,29	6,76	5,01	7,13	6,04
V139	8,60	7,30	5,97	7,54	8,23

Çalışmada dikkate alınan 59 ülke farklı gelişmişlik düzeylerindedir, bu ülkelerden bazıları genel küme örüntülerinden farklı-aykırı bir yapı sergileyebilir. Veri kümesinde aykırı gözlem sergileyen gözlemler küme merkezlerini, küme üyeliklerini yani kısaca kümeleme analizi sonuçlarını etkileyebilmektedir. Bilindiği gibi, genel yaklaşım aykırı gözlemlerin kümeleme analizi öncesinde Mahalanobis Uzaklıkları ile belirlenerek veri kümesinden uzaklaştırılması şeklindedir. Ancak bu uzaklıklar hesaplanırken kullanılan ortalama vektörü ve kovaryans matrisi de aykırı gözlemlerden etkilenebileceğinden, aykırı gözlemlerin doğru bir teşhisi yapılamayabilir. Bu nedenle aykırı gözlemlerden etkilenmeyen ve aykırı gözlemlere karşı dirençli yapı sergileyen dayanıklı kümeleme yöntemi tercih edilir. Diğer istatistiksel tekniklerden farklı olarak dayanıklı kümeleme analizinde aykırı gözlemler analize başlamadan önce tespit edilmez. Bunun nedeni, aykırılık kavramının aslında küme içlerinde yani kümelerin belirlenme aşamasında tanımlanabilir olmasıdır.

Burada K kırpılmış kümeleme tekniği adı verilen dayanıklı kümeleme yaklaşımı kullanılmıştır. Bu teknikte küme merkezlerine en uzak olan gözlemler değerlendirmeye alınmaz, k tane kümenin grup içi varyansını en küçüklemek amaçlanır. K ortalamalar tekniği ile benzer olarak rastgele küme çekirdekleri belirlenir, birimlerden k küme merkezlerine en yakın olan (1-α) oranındakiler muhafaza edilir ve kalanlar kırpılır. Yeniden bu en yakın birimler üzerinden merkezler bulunur ve kümeler içerisinde maksimum homojen yapı ile kümeler arasında maksimum heterojen yapıya ulaşılana kadar devam eder. K ortalama tekniğinden farklı olarak aykırı gözlemler küme içerisinde belirlenme ve bu gözlemlerin kırpılması sürecini içerir, eş zamanlı olarak da birimlerin ait oldukları kümeler güncellenir. Bu şekilde aykırı gözlemler sonuçları etkilemez.

Analiz uygulaması sonucunda, Bahreyn ve Pakistan aykırı gözlemler olarak belirlenmiş ve herhangi bir kümeye dahil edilmemiştir. Dayanıklı Kümeleme Analizi uygulaması ile ulaşılan bu bulgu, Klasik (Geleneksel) K Ortalamalar Kümeleme Analizi sonucunda elde edilen bir kümenin sadece 2 ülkeden oluşması durumunu açıklamaktadır.

Dayanıklı Kümeleme Analizi uygulaması sonucunda da Türkiye'nin benzer ülkelerle aynı kümede yer aldığı görülmüştür. Türkiye; Ermenistan, Çin, Kazakistan, Fas, Rusya, Tayland, Tunus, Ukrayna ve Özbekistan ile aynı kümede yer almıştır.

Tablo 5: Kümeleme Analizlerinin Bulguları

K Ortalamalar Bulguları	K Kırpılmış Ortalamalar (Dayanıklı Kümeleme) Bulguları
Küme 1 (11 ülke): ABD, Almanya, HongKong, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Polonya, İsveç, Trinidad, Avustralya	Küme 1 (9 ülke): ABD, Almanya, Avustralya, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Polonya, İsveç
Küme 2 (18 ülke): Kolombiya, Ekvador, Filistin, Gana, Hindistan, Ürdün, Kuveyt, Kırgızistan, Libya, Malezya, Meksika, Nijerya, Peru, Filipinler, Katar, Ruanda, Singapur,Zimbabve	Küme 2 (16 ülke): Cezayir, Brezilya, Belarus, Kolombiya, Ekvador, Gürcistan, Filistin, Gana, Hong Kong, Kırgızistan, Lübnan, Meksika, Peru, Singapur, Zimbabve, Trinidad
Küme 3 (2 ülke): Bahreyn ve Lübnan	Küme 3 (10 ülke): Azerbaycan, Arjantin, Şili, Tayvan, Kıbrıs, Estonya, Romanya, Slovenya, İspanya, Uruguay
Küme 4 (6 ülke): Irak, Fas, Pakistan, Güney Afrika, Özbekistan, Yemen	Küme 4 (11 ülke): Hindistan, Irak, Ürdün, Kuveyt, Libya, Malezya, Nijerya, Filipinler, Katar, Ruanda, G. Afrika
Küme 5 (22 ülke): Türkiye, Cezayir, Azerbaycan, Arjantin, Ermenistan, Brezilya, Belarus, Şili, Çin, Tayvan, Kıbrıs, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Romanya, Rusya, Slovenya, İspanya, Tayland, Tunus, Ukrayna ve Uruguay	Küme 5 (11 ülke): (2) Türkiye, Ermenistan, Kazakistan, Çin, Fas, Rusya, Tayland, Tunus, Ukrayna, Özbekistan, Yemen Not: Bahreyn ve Pakistan aykırı gözlemlerdir.

Görüldüğü gibi K Ortalamalar ve Dayanıklı K (Kırpılmış) Ortalamalar metotları bulgularının temelde örtüşmekte olduğu söylenebilir. Bu yöntem sonucunda elde edilen kümelerdeki eleman sayılarının birbirlerine daha yakın olduğu dikkat çekmiştir. Dayanıklı metodu bulgularının, K Ortalamalar

bulgularından farklılaştığı en önemli nokta; Türkiye'nin daha önceden aynı kümede birlikte yer aldığı ülkelerden Azerbaycan, Arjantin, Şili, Tayvan, Kıbrıs, Estonya, Slovenya, İspanya ve Uruguay'ın ayrı bir küme oluşturmalarıdır.

K Kırpılmış Ortalamalar Tekniğine göre elde edilen küme merkezleri şöyledir:

Tablo 6: Küme Merkezleri

	Küme1'	Küme2'	Küme3'	Küme4'	Küme5'
V131	6,32	5,73	7,07	5,19	7,05
V132	2,42	4,78	5,90	3,68	3,78
V133	8,64	7,29	8,13	8,37	8,33
V134	6,99	6,41	7,24	6,64	7,96
V135	2,86	5,03	5,51	3,75	4,24
V136	7,87	6,77	7,52	7,23	7,99
V137	4,71	5,90	6,87	5,18	6,97
V138	4,05	6,31	7,24	6,04	6,17
V139	8,76	7,24	7,46	8,13	8,27

K Kırpılmış Ortalamalar bulguları kısaca şöyle özetlenebilir:

Küme 1' merkez değerleri incelendiğinde küme içinde demokrasinin karakteristiği olarak en çok kabul gören değerin (özelliğin) V139 (Kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olması), demokrasinin karakteristiği olarak en az kabul gören değerin (özelliğin) ise V132 (Din bilginlerinin yasaları yorumlaması) olduğu saptanmıştır.

Küme 1 aynı zamanda diğer kümelere göre V139 değişkeni (Kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olması) ortalama skorunun ve V133 değişkeni (Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi) ortalama skorunun en yüksek elde edildiği kümedir. Bu kümede yer alan ülkeler; ABD, Almanya, Avustralya, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Polonya, İsveç'tir.

K Ortalamalar kısmında yer alan bulguya paralel şekilde, bu metotla elde edilen 1. küme de "Din bilginlerinin yasaları yorumlaması- V132", "Hükümet beceriksiz olduğunda ordunun yönetime el koyması- V135", "Hükümetin gelir eşitsizliği ile mücadele etmesi- V137" ve "İnsanların kendi kurallarını koyması- V138" değişkenleri açısından diğer kümelere göre en düşük ortalamaya sahip kümedir. Bu özelliklerin ilgili ülkeler için -nisbeten- demokrasinin başlıca karakteristiklerinden görülmediği söylenebilir (Ortalama skor 5'in altında elde edilmiştir).

Küme 2' de küme 1' e benzer yapı sergilemektedir. Demokrasi karakteristiği olarak enaz kabul gören değer aynıdır [V132- Din bilginlerinin yasaları yorumlaması]. Demokrasi karakteristiği olarak en çok kabul gören değerin ise [V133- Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi] olduğu görülmüştür. V134 (Yurttaşların devletten işsizlik sigortası alabilmesi), V136 (Baskıya karşı, bireyin haklarının temel özgürlüklerinin korunması), ve V139 (Kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olması) değişkenleri ortalama skorları diğer kümelere göre bu kümede minimumdur. Ancak kümeler arası farklılıkların çok yüksek olmadığı dikkat çekmiştir. Bu kümede yer alan ülkeler Cezayir, Brezilya,

Belarus, Kolombiya, Ekvador, Gürcistan, Filistin, Gana, Hong Kong, Kırgızistan, Lübnan, Meksika, Peru, Singapur, Zimbabve, Trinidad'tır.

Küme 3' merkez değerleri incelendiğinde küme içinde demokrasinin karakteristiği olarak en çok kabul gören değerin (özelliğin) V133 (Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi), demokrasinin karakteristiği olarak en az kabul gören değerin (özelliğin) ise V135 (Hükümet beceriksiz olduğunda ordunun yönetime el koyması) olduğu saptanmıştır.
Diğer kümeler ile kıyaslandığında bu kümede V131 (Devletin zenginlerden vergi alıp, yoksulları desteklemesi), V132** (Din bilginlerinin yasaları yorumlaması), V135* (Hükümet beceriksiz olduğunda ordunun yönetime el koyması) ve V138** (İnsanların kendi kurallarını koyması) skorları ortalamaları daha yüksek elde edilmiştir. Bu kümede yer alan ülkeler; Azerbaycan, Arjantin, Şili, Tayvan, Kıbrıs, Estonya, Slovenya, İspanya, Uruguay 'dır.

Küme 4' ve 5' merkez değerleri incelendiğinde küme içinde demokrasinin karakteristiği olarak en çok kabul gören özelliklerin -yine K Ortalamalar metodu bulgularına paralel şekilde- "Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi" olduğu belirlenmiştir. Demokrasinin karakteristiği olarak en az kabul gören özelliğin ise "Din bilginlerinin yasaları yorumlaması" olduğu saptanmıştır.

Küme 4'te yer alan ülkeler Hindistan, Irak, Ürdün, Libya, Malezya, Nijerya, Filipinler, Katar, Ruanda, Güney Afrika'dır. Küme 4 "Devletin zenginlerden vergi alıp, yoksulları desteklemesi" açısından diğer değişkenlere kıyasla ortalaması en düşük olan kümedir.Küme 4 yapısal olarak K Ortalamalar sonucu elde edilen kümelerden farklılaşmış tek kümedir.

Diğer kümeler ile kıyaslandığında ülkemizin de içinde yer aldığı 5. kümede "V134- Yurttaşların devletten işsizlik sigortası alabilmesi", "V136- Baskıya karşı, bireyin haklarının temel özgürlüklerinin korunması" ve "V137- Hükümetin gelir eşitsizliği ile mücadele etmesi" skorları ortalamaları daha yüksek elde edilmiş olduğu dikkat çekmiştir. Bu konuda diğer kümelere göre nisbeten hassasiyet olduğu söylenebilir.Ulaşılan bu bulgu da K Ortalamalar bölümünde ulaşılan bulgu ile temelde örtüşmüştür.

5. SONUÇ

Bu çalışmada demokrasi kavramına yüklenen değerlerden hareketle ülkeler benzerliklerine göre kümelenmiştir. Çalışma kapsamında 59 ülke verisi kullanılmıştır. Veri seti Dünya Değerler Anketi (2014)'ne dayalı olarak oluşturulmuştur. Dünya Değerler Anketi mikro düzeyde yapılan bir çalışma olup veriler anket yoluyla derlenmektedir. Her bir ülke için ilgili ülkede yaşayan kişilere yapılan anketler merkezi eğilim ölçüleri ile özetlenmiş, böylece veri seti oluşturulmuştur. Çalışmaya konu olan değişken grubu "Demokrasinin Karakteristikleri" isminde olup [0,10] skalasında ölçülmüştür.

İlgili değişken grubuna uygulanan Güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısının istenen düzeyde olduğu (yaklaşık %70) saptanmıştır. Değişkenlere alternatif kümeleme analizi teknikleri (Hiyerarşik Olmayan, Hiyerarşik (K Ortalamalar) ve Dayanıklı- Kırpılmış K Ortalamalar) uygulanmış, bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Küme sayısı belirlenirken de alternatif yollardan yararlanılmış ve uygun küme sayısı 5 olarak belirlenmiştir.

Tüm kümeleme analizi metotları sonuçları genel olarak değerlendirilirse Türkiye;Ermenistan, Kazakistan, Çin, Rusya, Tayland, Tunus, Ukrayna ülkeleri ile aynı kümede yer almıştır.Dayanıklı

Kümeleme - K Kırpılmış Ortalamalar Metodu sonucunda 2 ülkenin aykırı olduğu saptanmıştır (Bahreyn ve Pakistan).

Analizler sonucunda ulaşılan bulgulara göre küme bazında demokrasinin temel özelliği olarak görülen değer benzerlik göstermektedir. Bu konuda öne çıkan değer "Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi" olmuştur. En düşük ortalama skora sahip olan özelliğin ise "Din bilginlerinin yasaları yorumlaması"olduğu saptanmıştır.

Kümeler arası karşılaştırmalarda ise dikkat çeken durumlar aşağıdakiler olmuştur:

ABD, Almanya, Avustralya, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Polonya, İsveç gibi ülkelerden oluşan Küme 1 diğer kümelere göre "Kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olması"ortalama skorunun ve "Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi" ortalama skorunun en yüksek elde edildiği kümedir. Bu konularda en yüksek hassasiyet Küme 1'de gözlenmiştir. Bunun yanısıra Küme 1' "Din bilginlerinin yasaları yorumlaması", "Hükümet beceriksiz olduğunda ordunun yönetime el koyması", "Hükümetin gelir eşitsizliği ile mücadele etmesi" ve "İnsanların kendi kurallarını koyması" değişkenleri açısından diğer kümelere göre en düşük ortalamaya sahip kümedir. Bu özelliklerin ilgili ülkeler için -nisbeten- demokrasinin başlıca karakteristiklerinden görülmediği söylenebilir (Ortalama skor 5'in altında elde edilmiştir).

Kolombiya, Ekvador, Gana, Kırgızistan, Meksika, Peru, Singapur, Zimbabve gibi ülkelerden oluşan Küme 2'de "Kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olması" değişkeninin ortalama skorunun diğer kümelere göre minimum olduğu dikkat çekmektedir. Bu konuya en az hassasiyet gösteren ülkeler grubunun Küme 2 olduğu belirlenmiştir.

Azerbaycan, Arjantin, Şili, Tayvan, Kıbrıs, Estonya, Slovenya, İspanya, Uruguay gibi ülkelerden oluşan Küme 3 özellikle "İnsanların kendi kurallarını koyması" konusunda diğer kümelere göre belirgin derecede yüksek skorun elde edildiği kümedir.

Irak, G. Afrika, Hindistan, Ürdün, Libya, Malezya, Nijerya, Filipinler, Katar, Ruanda gibi ülkelerden oluşan Küme 4 "Devletin zenginlerden vergi alıp, yoksulları desteklemesi" skorunun -diğer kümelere göre- en düşük elde edildiği kümedir.

Kazakistan, Çin, Rusya, Tayland, Tunus, Ukrayna,Ermenistan gibi ülkelerin ve ülkemizin de içinde yer aldığı Küme 5' için en fazla kabul gören demokrasi karakteristiği "Yurttaşların liderlerini, özgür seçimler aracılığıyla seçebilmesi", en az kabul gören demokrasi karakteristiği "Din bilginlerinin yasaları yorumlaması" idi. Uygulanan analiz tekniklerine göre diğer kümeler ile kıyaslandığında 5.kümede "Yurttaşların devletten işsizlik sigortası alabilmesi", "Baskıya karşı, bireyin haklarının temel özgürlüklerinin korunması" ve "Hükümetin gelir eşitsizliği ile mücadele etmesi"skorları ortalamaları daha yüksek elde edilmiş olduğu belirtilmelidir. Diğer ülke gruplarına göre bu kümede yer alan ülkelerde bu konularda nisbeten bir hassasiyet olduğu yorumunda bulunulabilir.

REFERENCES

- Aydemir, M.A ve Özşahin, M.C., (2011) ‘‘Türk Demokrasisinde Kayıp Halkayı Keşfetmek: Türkiye Örneği Üzerinden Sosyal Sermaye - Demokrasi Bağlantısını Yeniden Düşünmek’’, Akademik İncelemeler Dergisi, 6(1): 41-87.

- Başkaya, A. ve Manan, Ö., (2009)‘‘Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği’’, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(10): 47-76.

- Başkaya, A. ve Manan, Ö., (2013) ‘‘Demokrasi ve Ekonomik Büyüme-Kalkınma Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Berkant, H. G. ve Atmaca, Y.,(2013) ‘‘Altıncı ve Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramları Açısından İncelenmesi’’, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Sayı: 8/12:179-198.

- Beşel, F. ve Yardımcıoğlu, F., (2013)‘‘Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisi: Seçilmiş Ortadoğu Ülkelerinin Analizi’’, Ortadoğu Yıllığı, 443-461.

- Blum, S. ve Guimaraes, R., (2003) ‘‘Do the Poor Need Democracy? Tracing The Debate On Democracy And Pro-Poor Development.’’,
- https://www.zef.de/fileadmin/downloads/forum/docprog/Termpapers/2003_2_Blum_Guimaraes.PDF, (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

- Çelik, N., (2015) ‘‘Postbürokratik Kamu Yönetimi ve Demokrasi’’, İGÜSBD, Cilt: 2, Sayı: 2.

- Demir, N., (2010) ‘‘Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları’’, Ege Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 10(2): 597-611.

- Derdiman, R. C., (2008) ‘‘Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni’’, Alfa Akademi, s.91.

- Doğan, A., (2005) ‘‘Demokrasi ve Ekonomik Gelişme’’, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 25, Temmuz-Aralık.

- Duruhan, K. ve Ersöz, Y., (2013) ‘‘Ortaokulda Demokrasi Algıları Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması’’, Türk Okulu Dergisi, 6(16): 657-672.

- Farcomeni, A. and Greco, L., (2015) "Robust Methods for Data Reduction", CRC Press.
- Garcia-Escudero, L. A. and Gordaliza, A., (1999) ''Robustness Properties of K Means and Trimmed K-Means", Journal of American Statistical Association, 94: 956–969.
- Gözübüyük, A. Ş., (2003) ''Anayasa Hukuku, Son Değişikliklerle Güncellenmiş 11. Baskı'', Turhan Kitabevi, S.22.
- Kaldırım, E., (2005)''İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi'', Cilt 25, Sayı 3: S:143-162.
- Koçoğlu, E., (2013) ''Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının, Okul Yöneticilerinde Olması Gereken Demokratik Tutum ve Davranışlara İlişkin Görüşleri'', Turkish Studies, International Periodical ForThe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(6): 413-430.
- Kuçuradi, İ., (1998) ''Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları'', Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı.
- Kuş, Z. ve Çetin, T., (2014) ''İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasi Algıları'', Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14(2): 769-790.
- Özan, M. B, vd., (2010)''Okul Yöneticilerinin Sergiledikleri Demokratik Tutum Ve Davranışlarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi'', Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 20(1): 275-294.
- Özdemir, Y., Şimşek, U. Ve Aktaş, E., (2006) ''Demokrasi Üzerine'', KK Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 14.
- Öztaşkın, Ö.B. ve İçen, M., (2015) ''Ortaokul Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimleri ile Demokrasi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'', Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi. Hüseyin Hüsnü Tekışık Özel Sayısı, 1.
- Rode, M., vd., (2013) ''Ekonomik Özgürlük, Demokrasi ve Hayat Memnuniyeti'', Liberal Düşünce Dergisi, Çev: Arda Akçiçek, 18(72): 85-108.
- Seger, A., (2006) ''Corruption and democracy: What are the issues?'', Octopus İnterface Conference, Kasım, France, S.1-53.

- Şahin, K., (2006) ‘‘Küreselleşme Demokrasiyi Güçlendiriyor Mu?’’, Akademik İncelemeler Dergisi, 1(2).

- Şahiner, D.G., (2008) ‘‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Aktif Öğrenme Tekniklerinin Demokratik Tutumlara ve Ders Başarısına Etkisi’’, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Şimşek, U., Doymuş K., Şimşek, Ü., ve Özdemir, Y., (2006) ‘‘Lise Düzeyinde Eğitim Gören Öğrencilerin Demokratik Tutumlarına İşbirlikçi Öğrenme Yönteminin Etkisinin İncelenmesi’’, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7(1): 165-172.

- Tunç, H., (2008) ‘‘Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı’’, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı:12:1-2.

- Ulutaş, N., (2012) ‘‘Hukukçu Yazarların Romanlarında İnsan Hakları ve Demokrasi’’, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Issn: 1308–9196 Sayı 5.

- Uygun, S. ve Engin, G., (2014) ‘‘Temel Demokratik Değerler Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması’’, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 9(5): 2021-2031.

- Yaylı, H. ve Pustu, Y., (2008) ‘‘Yerel Demokrasinin İlkeleri’’, Karadeniz Araştırmaları, 16: 133-153.

- Yeşil R. ve Aydın D., (2007) ‘‘Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama’’, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11.2: 65-84.

- Yorulmaz Ö., (2016) “Dayanıklı İstatistiksel Yöntemler ve R Uygulamaları’’, Beta Yayınevi.

- Zenginobuz, Ü., Adaman F., Gökşen F., Savcı Ç. ve Tokgöz E., (2010) ‘‘Vergi, Temsiliyet ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Türkiye’de Vatandaşların Algıları’’, Açık Toplum Vakfı Yayınları, Temmuz, İstanbul.